

Mediodia con la Real Audiencia de Chile: y por el Levante, y poniente con los dos Mares del norte, y del sur, y linea de la demarcacion entre las Coronas de los Reynos de Castilla, y de Portugal por la parte de la Provincia de Santa Cruz del Brasil. Vid. L. 13. infra. 9. residet in Civitate S. Francisci Quitensis, cujus districtus habetur in L. 10. tit. 15. lib. 2. R. Ind. ibi: Y tenga por distrito la Provincia de el Quito, y por la Costa ázia la parte de la Ciudad de los Reyes, hasta el Puerto de la Payta exclusivè; y por la tierra adentro hasta Piura, Caxamarca, Chachapoyas, Moyobamba, y Morilon exclusivè, incluyendo ázia la parte susodicha los Pueblos de Jaén, Valladolid, Loxa, Zamora, Cuenca, la Zarza, y Guayaquil, con todos los demás Pueblos que estuviere en sus Comarcas, y se poblaren: y ázia la parte de los Pueblos de la Canela, y los Quixos tenga los dichos Pueblos, con los demás que se descubrieren: y por la Costa ázia Panamá, hasta el Puerto de la Buena-ventura inclusivè, y la tierra adentro á Pasto, Popayán, Cali, Buga, Chapanchica, y Guarachona: porque los demás Lugares de la Governacion de Popayán son de la Audiencia del Nuevo Reyno de Granada, con la qual, y con la Tierra-Firme, parte terminos por el Septentrion: y con la de los Reyes por el Medio día, teniendo al Poniente la Mar del Sur, y al Levante Provincias aun no pacificas, ni descubiertas. 10. residet in hac Civitate Manille in his Insulis: cujus districtus assignatur in L. 11. tit. 15. lib. 2. R. Ind. ibi: Y tenga por distrito la dicha Isla de Luzon, y todas las demás de las Filipinas, Archipiélago de la China, y la Tierra-Firme de ella descubierta, y por descubrir. 11. residet in Civitate Sancti Jacobi Chilensis, cujus districtus habetur in L. 12. tit. 15. lib. 2. R. Ind. ibi: Y tenga por distrito todo el dicho Reyno de Chile, con las Ciudades, Villas, Lugares, y Tierras, que se incluyen en el Gobierno de aquellas Provincias, assi lo que aora está pacífico, y poblado, como lo que se reduxere, poblare, y pacificar dentro, y fuera del Estrecho de Magallanes, y la tierra adentro, hasta la Provincia de Cuyo inclusivè. 12. residet in Civitate Bonaerensi, Hispanè: Buenos Ayres, cujus districtus assignatur in L. 13. tit. 15. lib. 2. R. Ind. ibi: Y tenga por distrito todas las Ciudades, Villas, y Lugares, y tierra, que se comprehenden en las Provincias del Rio de la Plata, Paraguay, y Tucumán, no embar-gante, que hasta aora ayán estado debaxo del distrito, y jurisdiccion de la de los Char-tas, por quanto las desegregamos, y separa-

mos de ella para este efecto. Hi sunt Regii Indiarum Senatus, de quorum autoritate, & jurisdiccionem, & de modo, quo Præsides, & Senatores, Hispanè: Oidores, debeant ferre suffragium, in aliis que se gerere: & de aliis dubiis, & questionibus circa prædicta, latè agitur in tit. 15. lib. 2. R. Ind. Solorz. de Jur. Ind. t. 2. lib. 4. cap. 3. quæ denique omnia in Supremo Indiarum Senatu à Rege Hispaniæ terminantur Matriti, ubi ipse sedens niveo candentis limina Phæbi Dona recognoscit Populorum, aprat-que superbis-Postibus, incedunt vitæ longo ordine Gentes-Quam varie linguis, habitu tam vestis, & armis.

340 Jurisdicchio ordinaria finitur. 1. morte ejus, cui data est: nam mors omnia solvit. 2. legitima resignatione officii, seu depositione, seu translatione ab officio, cui est adjuncta. 3. lapsu temporis, ad quod est concessa jurisdicchio. Non tamen extinguitur per mortem Principis, à quo est concessa, etsi res adhuc integra sit, nec Judex uti coepit jurisdiccionem. L. 6. ff. de Jurisd. C. 2. de Offic. Legat. in 6. quia semel ac Jurisdicchio acceptetur, tanquam Principis gratia illi personæ adhæret, cui est concessa, etiamsi concessa fuisset ad Principis beneficium, ita favore publico exigente. Sanch. de Matrim. lib. 8. D. 28. ex n. 4. Jurisdicchio verò Vicarii Episcopi cum principalitèr à jurisdiccionem Episcopi dependeat, illo mortuo, etsi ordinaria sit, omninò extinguitur, etiam quoad incepta negotia.

TIT. XXXII.

De Officio Judicis.

341 JUDEX dicitur quasi jus dicens Populo, sive ex eo quod jure disceptet: jure autem disceptare est justè judicare. C. 10. de Verb. signif. Et cum Judex sit munus publicum, hinc est, quod Judex debet habere potestatem publicam, scilicet, jurisdiccionem ad cognoscendas, & decidendas causas, & controversias: & quidem ad bonum subditorum ordinatam: & ad hoc reducitur officium Judicis, de quo in præsentì: Nam hoc nil aliud est, quam quoddam munus publicum cognoscendi, & decidendi res in Judicio controversas. Et hoc duplex communiter distinguitur: aliud enim nobile, aliud mercenarium dicitur. Officium Judicis nobile est, quod nulli actioni servit, nec illi est alligatum, sed aliunde impen-

penditur à-Judice, tanquam ex proprio munere, vel motu proprio ob publicam utilitatem, vel quod pars carens actione implorat, & excitat officium Judicis. Sic Leges fert, delicta inquirat, facinorosos punit, ex proprio officio, vel munere ob bonum commune, & publicum, etiam nulla parte petente. C. 24. de Accusat. furiosis, pupillis, & miserabilibus personis dat Curatores, Tutores, Advocatos. C. 1. h. t. L. 6. tit. 6. p. 3. sequestrat bona, de quibus litigatur, restituit famam, & natalibus, & minorem in integrum restituit, & læsum infra dimidium justì præti: absolvit à censuris, & alia hujusmodi facit. Officium Judicis mercenarium est illud, quod tanquam mercenarium actionis Civis in Judicio à parte propositæ, illi deservit justa mensuram, & exigentiam ipsius actionis: ita ut si partes cessent, vel transactionem faciant, cessat etiam Judex, nec se potest amplius in negotium intromittere. Hoc ergo officio utitur, quando præcipit, vel prohibet, interloquitur, vel definit, vel pronuntiat, tam super re controversa, quam super sumptibus litis, fructibus, & damnis. Sed lite per sententiam terminata expirat ejus officium mercenarium, censeturque functus hoc officio suo, nec de expensis postea valet pronuntiare. L. 55. ff. de Re judic. L. 3. C. de Fruitib. & lit. expens. Et quando ad executionem progreditur, jam officio nobili utitur. Pichard. in princ. Inst. h. t. Si officium Judicis nobile non impleretur contra aliquem, v. gr. si quis petat ab excommunicatione absolvi, vel si impleretur contra personam incertam, v. g. contra furem ignotum, non est necessaria, nec potest fieri litis contestatio: si verò impleretur contra personam determinatam, ita ut requiratur plena causæ cognitio: v. g. quod quis in integrum restituarur, cum tunc loco actionis succedat tale officium consequens est, ut requiratur contestatio Si verò tantum incidentèr impleretur, ut admittatur exceptio, vel ante, vel post litis ingressum, non requiritur contestatio. C. fin. h. t.

342 Cum officium Judicis consistat in exercendo jurisdiccionem, scire oportet, quid sit jurisdicchio: Hæc enim sic potest definiri: Est potestas alicujus habentis in aliquo auctoritatem, seu eminentiam ex publico munere ad eorum regimen, & gubernationem. Glos. in L. 1. ff. de Jurisd. Molin. de Just. & jur. tr. 5. D. 2. n. 1. Et sic distinguitur jurisdicchio à potestate privata, quam habet Pater in filium, Dominus in

servum, Maritus in uxorem, & Magister in discipulum: quæ potestas non publica, sed privata est, & Æconomica dicitur. Jurisdicchio alia est Ecclesiastica, quæ scilicet ad causas ad Dei cultum, & salutem animarum pertinentes, spectat. Alia est Politica, quæ scilicet ad causas sæculares, & Reipublicæ gubernationem spectat. Alia est tantum pro foro interno, alia pro externo. Et hæc est duplex voluntaria, scilicet, & contentiosa: Voluntaria est, quæ in volentes exercetur, & quidem etiam in alieno territorio validè, & plerumque etiam licitè. Contentiosa etiam in invitos, & reluctantes exercetur, sed solum in proprio territorio judicis: vel si in alieno ex consensu Judicis illius, & partium litigantium. Jurisdicchio præcipuè dividitur in jurisdiccionem presse sumptam, seu simplicem, & imperium: Jurisdicchio presse sumpta est, quæ exercetur officio Judicis mercenario. Imperium est, quod exercetur officio Judicis nobili. Et sanè, quando publicam utilitatem respicit, merum imperium appellatur: & dicitur merum: quia cum tantum utilitatem publicam respiciat, non participat de jurisdiccionem simplicis. Si privatam respiciat utilitatem dicitur mixtum imperium, & vocatur mixtum, quia quatenus officio nobili exercetur participat de imperio: quatenus respicit privatam utilitatem participat de jurisdiccionem simplicis, seu pressè sumpta. Molin. de Just. & jur. tr. 5. D. 5.

343 Imperium (ait Ulpian. in L. 3. ff. de Jurisd.) aut merum, aut mixtum est. Merum est imperium habere gladii potestatem, ad animadvertendum facinerosos homines, quod etiam potestas appellatur. Mixtum est imperium, cui etiam jurisdicchio inest, quod in danda bonorum possessione consistit. Imperium à Barthol. Molin. & aliis in sex gradus dividitur. Ad primum ergo gradum meri imperii spectat Leges condere, & abrogare, bellum indicere, Comitia Generalia, Hispanè: Cortes, vel Concilia Generalia (respectu Principis Ecclesiastici) congregare, exigere vedigalia, tributa imponere, cognoscere causas appellatione remota, monetam cudere, & alia hujusmodi, quæ Regalia appellantur. Hic gradus dicitur maximus, vel summus, & semper censetur exceptus in concessione, nisi exprimat, quia specialissima nota est dignus. C. 81. de Reg. jur. in 6. Molin. de Just. & jur. tr. 5. D. 6. n. 1. Alii gradus spectant ad justitiam vindictivam, & causas criminales, ut potestas puniendi in vita naturali, & civili per con-

condenationem ad mortem, vel mutilationem, vel ad tririmes, vel exilium, vel ad plectendum in fama, & bonis temporalibus, & ad poenas pecuniarias, & alias leviores coercionis infligendas. Sed cum in Jure Canonico poena sanguinis nequeat imponi, merum imperium dicitur potestas degradandi, censuras ferendi motu proprio, & non ad instantiam partis. Siquidem censura est gladius spiritualis potestatis, & disciplina Ecclesiastica. Mixtum imperium versatur in causis civilibus, vel etiam criminalibus civiliter intentatis, & ad ejus primum gradum, quem maximum vocant, spectat concedere minoribus veniam aetatis, illegitimum legitimize, famae aliquid restituere, qui jure erat infamis, revocare sententiam, quae transit in rem judicatum, & respectu Pontificis, transferre Episcopos, dividere Episcopatus, unam Ecclesiam Cathedrali alteri subicere, & alia hujusmodi. Ad alios vero gradus cetera minoris momenti spectant: ut potestas coercendi carcere, vel poena pecuniaria, praecipue in partis commodum, restituendi in integrum, dandi Tutorem, vel Curatorem, determinandi pondera, & mensuras, visitandi Hospitalia, molendina, aliasque Officinas publicas: qui gradus utriusque imperii, varie à variis dividuntur: primus gradus Principi Supremo reservatur, nec concessus intelligitur, nisi in specie exprimitur: ac proinde respectu Judicum Saecularium potestas gladii, vel respectu Ecclesiasticorum potestas degradandi, vel innegandi censuras solet primus gradus appellari. Sicque in nostra Hispania non solum Praesides, & Gubernatores Provinciarum, sed etiam Praetores Hispanae Corregidores, & alii Judices Ordinarii locorum Hispanae: Alcaldes Ordinarios, potestatem obtinent in prima instantia in causis criminalibus spectantibus ad merum imperium. Et ab illis ad Regia praetoria, seu Cancellerias appellatur, & quando non appellatur, vel à jure appellatio excluditur, executioni sententiam mandant, etiamsi mortis poenam infligant. L. 18. tit. 4. p. 3. Molin. de Just. & jur. tr. 5. D. 6. n. 5. Covar. & alii. Judices Notionales, seu Pedanei antiquitus tantum habebant notionem, seu cognitionem sine jurisdictione: quorum loco in foro Civili, sunt Commissarii, in foro Ecclesiastico Auditores. Judices Rulares, Hispanae: Alcaldes de Aldea, solum possunt cognoscere de quantitate 600. marapetitorum. L. 12. L. fin. tit. 9. lib. 3. R. C. Istorum jurisdictio in his Pro-

vinciis declaratur in L. 16. tit. 3. lib. 6. R. Ind. ibi: Tendrán Jurisdicción los Indios Alcaldes solamente para inquirir, prender, y traer a los delinquentes a la Carcel del Pueblo de Españoles de aquel distrito; pero podrán castigar con un día de prisión, seis, o ocho azotes al Indio, que faltare a la Misa el día de Fiesta, o se embriagare, o hiciere otra falta semejante: y si fuere embriaguez de muchos, se ha de castigar con mas rigor.

344 Innoc. IV. in Conc. Lugdunensi, sic Judices instruit: Judices in causarum processibus caveant, & prudenter attendant, ut nil vendicat odium, vel favor usurpet, timor exulet, premium, aut expectatio praemii justitiam non evertat: sed stateram gerent in manibus, lanceas pendant aequo libramine, ut in omnibus, quae in causis agenda fuerint, praesertim in concipiendis sententiis, & ferendis, praeculis habeant solum Deum. C. 1. de Sentent. & re judic. in 6. Et Eleuterius Papa in C. 11. 30. q. 5. ait: Judicantem oportet, cuncta rimari, & ordinem rerum plena inquisitione discutere. Potest Ergo Judex supplere ea, quae sunt juris, si à partibus ommittantur, quia hoc ad suum officium pertinet, v. g. repellere libellum, si male conceptus est: non tamen potest supplere, quae ad factum spectant, v. g. exceptiones opponere, probationes, vel instrumenta producere: quia non debet assumere officium partium, nisi factum sit notorium, vel intercedat periculum animae, vel favor boni publici, vel causae piae. Glos. in C. 3. de Postul. Praelat. V. Curavimus. Debet judicare secundum Leges, Constitutiones, & mores. Justin. in princ. Inst. h. r. in judicando in his Indiarum Regnis, debet prius attendere schedulas Regias, noviores, postea suo ordine Leges Recopillationis Indiarum, Castellae, & Partitarum, Jus Civile, non tamquam Legem, sed tamquam rationem naturalem, & postea, DD. Sententias. L. 1. Taur. L. 3. tit. 1. lib. 2. R. C. in foro Saeculari, deficiente Jure Regio, recurrendum est ad Jus Canonicum, sicut in foro Ecclesiastico, Jure Canonico deficiente, ad Jus Regium recurritur C. 1. de Novi oper. nuntiati. Paz in Prax. annot. 5. ex n. 35. cum pluribus aliis, à sententia expressa in Lege recedere non licet. L. 12. §. 1. ff. Qui, & a quib. manumissi, ibi: Quod quidem per quam durum est: sed ita Lex scripta est: nisi aequitas, vel epikeia aliud suadeat. L. 8. C. de Judic. Nam aliquando littera occidit. In causis civilibus probabilior sententiam debet sequi, ut constat ex propositione 2.

in-

inter damnatas ab Innoc. XI. Probabiliter existimo, judicem posse judicare juxta opinionem, etiam minus probabilem. In dubio partes ad compositionem, vel sortes adiget: nisi alter possideat, cujus conditio melior esse debet. C. 65. de Reg. jur. in 6. vel habeat causam favorabilem, scilicet matrimonii, libertatis, dotis, vel testamenti. C. fin. de Sent. & Re judic. At verò in criminalibus favendum est reo. Sarius enim esse (ajebat Trajanus) impunitum relinquere facinus nocentis, quam innocentem damnare. L. 5. ff. de Pœnis. Siquidem in criminalibus debet esse causa instructa apertissimis documentis, vel indicis ad probationem indubitatis, & luce clarioribus expedita. L. 25. C. de Probat. Non tenetur sequi sententiam communem, sed quae est ipsi Judici probabilior. Exod. 23. v. 2. C. 4. de Feriis, L. 1. §. 6. C. de Veter. jur. enucleand. ibi: Sed neque ex multitudine Authorum, quos melius, & aequius est, judicatote, cum possit unius (forsitan) & deterioris sententia, & multas, & majores in aliqua parte superare.

345 Cum Judex persona publica sit, secundum scientiam publicam, ex allegationibus, probationibus, & instrumentis ortam judicare debet. Hinc non condemnabit, quem scientia privata certò scit esse delinquentem, si de illo crimine nec convictus sit reus, nec in judicio confessus. D. Thom. 2. 2. q. 67. art. 2. & com. DD. Si verò scientia privata sciat, aliquem esse innocentem, qui juxta allegata, & probata nocens, & delinquens inveniat, debet tentare omnia media ad ipsum liberandum, iterum, atque iterum interrogando, & examinando testes, & instrumenta, ut detegat falsitatem, vel remittendo reum ad Superiorem: vel si ipse supremus sit, eum de plenitudine potestatis absolvendo: si nihil ex his sufficiat, in civilibus, etiam criminalibus ubi agitur de exilio, multa, privatione ab officio, & similibus, poterit innocentem condemnare, eum sanè videatur, esse sufficiens, quod ordo, ac forma judiciorum publicorum non pervertatur, ut tunc possit Respublica suam potestatem exercere, disponendo de bonis externis subditorum, ipsa aliis auferendo, & transfereudo in alios: & hoc saltem debent probare. D. Thom. 2. 2. q. 64. art. 6. ad 3. Sanch. lib. 6. Consil. cap. 1. dub. 17. & alii ex cap. 28. §. Quia, de Offic. delegat. ibi: Et si sciat, sententiam illam injustam, exequi nihilominus tenetur eandem. In causis verò, in quibus agitur de poena mortis,

vel mutilationis, non potest innocentem condemnare: hoc enim esset intrinsecè malum, ac proinde nunquam licitum. C. 1. de Sentent. & Re judic. in 6. ibi: Cum aeterni Tribunalis Judicis illum reum non habeat, quem injustè Judex condemnat. Talis enim est ille reus, qui scientia Judicis innocens certò est: sicut Susanna innocens vocatur licet de crimine per duos testes convicta. Daniel. 13. Et hanc sententiam mediam tenet Lug. de Just. & jur. D. 37. sect. 4. cum aliis. Et licet deberet Judex potius officium renuntiare, quam ad mortem condemnare innocentem, cum tamen sententia asserens, posse illum condemnare ex publica scientia, sit probabilis, utpotè D. Thom. Covar. Sanch. & aliorum, potest Judex illam sequendo, non renuntiare officium, sed ipsum condemnare: cum adhuc non constet, quamnam ex his sententiis probabilior sit. Lugo ubi supr. Mach. in Sum. lib. 6. part. 2. tr. 1. doc. 4.

346 Judex benè potest accipere salariam, & partem poenarum, quam ipsis saepe Leges assignant, & praecipue in L. un. tit. 10. lib. 3. R. C. Et etiam sportulas, quae sunt quadam minuta commoda pecuniae, quasi per stipem collecta jure actorum, quae Judex facit quotidie. Nam dignus est operarius mercede sua; nec aliquis tenetur propriis stipendiis militare. Imò, & Judex delegati Ecclesiastici aliqua poculenta, vel esculenta, quae possint consumi paucis diebus, & liberalitate mera partium sint oblata, accipere valent. C. 11. §. Insuper, de Rescript. in 6. Non possunt Judices, etiam stante aequalitate rationum, munera accipere pro sententia in unius favorem ferenda, ut constat ex hac propositione damnata ab Alex. VII. & est 26. Quando litigantes habent pro se rationes aequè probabiles, potest Judex pecuniam accipere pro ferenda sententia in favorem unius praeter alio. Insuper in nostra Hispania enixè prohibentur Judicibus quiddam à litigantibus, etiam esculenta, vel poculenta, accipere: Et de muneribus non accipiendis juramentum faciunt. L. 3. tit. 9. lib. 3. R. C. ac proinde severè hoc delictum puniunt in L. 5. tit. 9. lib. 3. R. C. ibi: No sean ossados de tomar, ni tomen en publico, ni en escondido, por si, ni por otros, dones algunos de ninguna, ni algunas personas de qualquier estado, o condición que sean, de los que ante ellos ovieren de venir, o viniere de pleyto, agora sean los dones oro, plata, dineros, paños, vestidos, viandas, ni otros bienes, ni cosas

al-

algunas: y qualquiera que lo tomare por si, d' por otro, que pierda por el mismo hecho el oficio, y que nunca mas aya el dicho oficio, ni otro, y peche lo que tomare con el doblo, y sea para nuestra Camara, y finque en nuestro alcazar de les dar pena por ello, segun la quantia que tomaren, y llevaren; cum aliis concordantibus. Et idem pro Indis statutum videtur in L. 16. tit. 3. lib. 3. R. Ind. & alibi: in quibus Legibus non solum Judices Ordinarii, & delegati, sed & alii Ministri comprehenduntur. L. 56. tit. 5. lib. 2. R. C. quibus consonat de Jure Civili. L. 1. ff. ad Leg. Jul. Repetund. & de Jure Canonico. C. 11. §. 4. de Rescript. in 6. C. 10. de Vita, & honest. Cler. quod quidem merito prohibetur. Nam ut dicitur Exod. 23. v. 8. Non accipies munera, que etiam excecant prudentes, & subvertunt verba justorum. Incredibile munerum vim ad animos inclinandos bene depinxit ille Poeta: Munera, crede mihi, placant hominesque, Deosque. Placatur donis Jupiter ipse datus. Si talia munera non sint data sponte, sed ad redimendam vexationem, vel tanquam pretium pro administranda iustitia, non solum graviter peccat Judex, sed etiam ante omnem sententiam, ea restituere tenetur, etiamsi data sint pro sententia alias justissima: quia cum sit obligatus ad sum officium exercendum nullo titulo potuit ea accipere. C. 15. 14. q. 5. Quod si ea accipit Judex pro injusta ferenda sententia cum ad illam sententiam injustam non teneatur Judex, & aliunde magnum periculum subeat ipse, si de injustitia convincatur: & cum preterea illa actio sit utilis litigandi, dicendum est quod talis Judex non tenetur sic accepta restituere; ut ex D. Thom. D. Antonin. Navar. Molin. & aliis assert Lacr. lib. 4. n. 1498. Quando vero sponte data sunt munera, licet graviter peccet Judex, nisi excuset parvitatem materiam; valde dissident DD. circa obligationem restituendi: non teneri ante Judicis sententiam, tenent, Covar. Sylv. Cayet Medina, Gutier. & alii cum Machad. in Sum. lib. 6. p. 2. tr. 1. doc. 9. ad restitutionem teneri, etiam ante Judicis sententiam, quia nulla est donatio, probat Sanch. lib. 3. Consil. cap. un. dub. 1. n. 26. Et debet fieri, ante sententiam ipsi qui dedit, post sententiam ei, cui per ipsam sententiam applicetur. Molin. de Just. & jur. tr. 2. D. 89. finito officio possunt Judicis munera dari, & ipse valet accipere. L. 56. tit. 5. lib. 2. R. C. Etiam potest dona accipere a consanguineis, & amicis,

etiam Subditis, si ipsi non dent ob litem, sed gratia amicitie, vel consanguinitatis, vel ob gratitudinem: imò & a litigantibus possunt Judices aliquid accipere, si in illo negotio majorem diligentiam, quam officium exigit, impendant in favorem partium. Sanch. lib. 3. Consil. cap. un. dub. 1. ex n. 19. Machad. in Sum. lib. 6. p. 2. tr. 1. doc. 10. vid. Lacr. lib. 4. ex n. 1498.

347 Nec possunt Judices, vel alii Magistratus in Provincia, quam gubernant, contrahere, negotiari, nec mercimonia exercere. L. 33. ff. de Rebus credit. ibi: Principalibus constitutionibus cavetur, ne hi, qui Provinciam regunt, quove, circa eos sunt, negotientur, mutuumve pecuniam dent, fenusve exercent. L. 5. tit. 5. p. 5. L. 2. tit. 6. lib. 3. R. C. quod maxime in his Indiarum Regnis prohibitum est, ita ut nullo omnino modo liceat talibus negotiari. L. 54. & seqq. tit. 16. lib. 2. R. Ind. L. 74. tit. 3. lib. 3. R. Ind. ibi: Expressamente prohibimos: a los Virreyes de nuestras Indias todo genero de trato, contrato, o grangeria, por si, o sus criados, familiares, allegados, o otras qualesquier personas, directas, ni indirectamente, en poca, o mucha cantidad, por mar, ni por tierra, ni el uno en las Provincias del otro, pena de nuestra indignacion, y de las demas que reservamos a nuestro arbitrio; y declaramos, que para la averiguacion sean bastantes probanzas las irregulares, como esta ordenado en los cohechos, y baraterias. Hac negotiandi prohibitiō ligantur Gubernatores Provinciarum, Prætores, Hispanæ Corregidores, Senatores, Hispanæ Oidores, & alii Magistratus: Hispanæ Alcaldes Mayores, & officiales Regii, ac proinde tales, si contraveniant prædictis Legibus & precipue juramento circa hoc facto, non possunt excusari a culpa gravi; ut tenent Fr. Juan de Paz in suis Cons. 7. dicitur. 165. n. 54. f. 450. P. Ribera, & alii com. Et sic respondi, cum hic essem, a quodam harum Insularum Gubernatore de hac re consultus. Nec potest Judex, nisi sit Supremus Princeps, judicare in causa propria. C. 27. 23. q. 4. L. un. C. Ne quis in sua causa. L. 10. tit. 4. part. 3. ibi: Juez è demandador, è demandado, son tres personas, que conviene, que sean en todo pleyto, que se demanda por Juicio: E por ende decimos, que ningun Juzgador non puede, nin debe oir, nin librar pleyto sobre cosa suya, o que a el pertenezca; por que non debe un ome tener logar de dos, assi como de Juez, è demandador. Hoc intelligitur, quando requiritur ad causam termi-

nan-

nandam jurisdictione contentiosa. Nam potest Judex in sua causa jurisdictionem voluntariam exercere; v. gr. emancipare, adoptare, & manumittere, L. 2. ff. de Offic. Præsid. Si verò Dignitati, vel jurisdictioni, quam obtinet injuria fiat, potest utique eam punire. L. 1. ff. Si quis jus dic. arg. L. 8. tit. 7. p. 3.

348 Judices Ordinarii, non litterati, quamvis jurisdictione gaudeant, non aliter possunt judicare, & cognoscere, quando res magni momenti est, quam cum Consilio Assessorum, addo, ut licet sententia alias sit justa, pro nulla omnino habenda est: ipse tamen Judex non tenetur necessariò sequi Assessoris judicium, sed potest illud repellere, si injustum, & erroneum ipsi videatur, & ad alium Assessorem negotium remittere. De rebus verò levioris momenti, & de pœnis ordinationum solvendis, bene possunt per se, & sine Assessore pronuntiare: partes possunt Assessorem Judicis, ut suspectum recusare, etiam nulla allegata in specie causa suspitionis ad recusandum. Salarium Assessoris, debet communiter ab utraque parte solvi. C. Greg. Lop. in L. 2. & 3. tit. 21. p. 3. Bobadill. Polit. lib. 3. cap. 8. n. 255. Aceded. in L. 8. tit. 13. lib. 8. R. C.

349 Judex, qui malè judicavit per imperitiam, vel imprudentiam, de Jure Civili facit litem suam, & ex quasi delicto tenetur ad litem æstimationem rescandam arbitrio Judicis, primè. Instr. de Obligat. quæ ex quasi delict. L. 24. tit. 22. p. 3. si gratia, odio, vel timore inductus malè judicavit, in solidum ad litem æstimationem, id est, quantum partis interest injustè contra eam esse judicatum, ex delicto tenetur. L. 15. ff. de Judic. infamiam incurrit, quia venit contra juramentum, quod fecit quando assumptus fuit ad officium, & insuper debet officio privari. L. 24. tit. 22. p. 3. si corruptus pecunia in causa Criminali malè judicavit in exilium mittitur, & omnia ejus bona confiscantur. Auth. Novo. jure, C. de Pœn. judic. & sententia non valet. L. 24. tit. 22. p. 3. Si tamen Judex aliquem in causa sanguinis injuste condemnet; ex L. 4. ff. ad Leg. Cornel. de Sicar. tenetur Lege Cornelia de Sicariis, in nostra Hispania tenetur pati pœnam ad quam ipse alium injustè condemnavit: quod si Res ei vitam indulgeat, debet nihilominus exulare perpetuo, estque infamis, & bona ejus confiscantur. L. 25. tit. 22. p. 5. Et ibid. Greg. Lop. Jure Canonico; ex C. 1. de Sen-

Tom. I.

tent. & Re judic. in 6. Judex Ecclesiasticus, sive Ordinarius, sive delegatus, qui contra justitiam, & propriam conscientiam, per gratiam, vel per sordes, vel pecuniam aliquid in judicio fecerit; (secus si omittat facere) in gravamen partium (secus si alium Ministrum gravasset) parti condemnandus est in astimationem litis, & per annum suspenditur ab executione officii. Et si durante suspensione, damnaliter ingesserit se Divinis, irregularitatis laqueo se involvet, à qua non nisi per summum Pontificem poterit liberari, in qua dispositione non continetur, qui per ignorantiam malè judicavit, nec Judex Laicus, nec arbiter Compromissarius, nec merus Executor, nec Episcopus ob exceptionem; Text. in C. 4. de Sentent. excom. in 6.

TIT. XXXIII.

De Majoritate, & obedientia.

350 NULLA est in toto Terrarum Orbe Respublica, quæ non constet majoritate, & Obedientia; alias nullus ordo, sed sempiternus horror in ea inhabitaret. Aliquando enim gubernant Populares, & dicitur Democratia, ut olim apud Athenienses, & hodie apud Helvetios: aliquando solum optimates, & nobiles gubernant, & dicitur Aristocratia, ut olim apud Romanos, & hodie apud Venetos: aliquando unus Princeps, vel Rex gubernat, & Monarchia dicitur, ut in Hispania, Gallia, & Ecclesia Romana Extr. Unam i. h. t. int. com. ibi: Unam nempè fuit diluvii tempore Arca Noe unam Ecclesiam præfigurans, quæ in uno cubito consumata, unum (Noe videlicet) Gubernatorem habuit, & Regem: hæc est tunica illa Domini inconsutilis, quæ secula non fuit, sed fortè provenit. Igitur Ecclesie unius, & unica unum Corpus, & unum Caput, non duo Capita, quasi monstrum, Christus, videlicet, & Christi Vicarius Petrus, Petrique Successor, dicente Domino ipsi Petro, pascere oves meas, inquit, & generalitèr, non singularitèr has vel illas; per quod commississe sibi intelligitur, universas. Et hic est perfectior gubernandi modus; quia sicut Deus est unus, sic Rex, qui ejus vices tenet in Terris, unicus debet esse. C. 41. 7. q. 1. L. 2. §. 11. ff. de Origin. jur. L. 7. tit. 1. p. 2. ibi: Mas el ome de todo esto non ha nada para si, a menos de ayuda de muchos, que le busquen, è le alleguen

V

aquellas cosas, que le convienen. E este ayuntamiento non puede ser sin Justicia, la que non podría ser fecha, si non por mayores, a quien oviessen los otros de obedescer. E estos seyendo muchos non podría ser, que algunas regadas non se desacorassen, por que naturalmente las voluntades de los omes son de partidas, los unos quieren mas valer que los otros. E por ende fue menester por derecha fuerza, que oviesse uno, que fuesse Cabeza dellos, por cuyo sesso, se acordassen; e se guiasen, assi como todos los miembros del cuerpo se guian, e se mandan por la Cabeza: E por esta razon convino, que fuesen los Reyes, e los tomassen los omes por Señores. Et sic sentiunt. *D. August. D. Thom. & alii cum Bobadil. Polit. lib. 1. cap. 1. ex n. 15.* Sed præter Regem debent dari alii Superiores (ipso inferiores) per quos quasi per scalas, & gradatim ascendatur ad ipsum. *C. fin. D. 89. ibi: Ad hoc dispensationis Divina provisio gradus diversos, & ordines constituit esse distinctos, ut dum reverentiam minores prioribus exhiberent, & potiores minoribus dilectionem impenderent vera concordia fieret, & ex diversitate contextio, & redè officiorum gereretur administratio singularum. Neque enim Universitas alia poterat ratione subsistere, nisi hujusmodi magnus eam differentie ordo servaret. Quia verò queque creatura in una, eademque qualitate gubernari, vel vivere non potest; Cælestium Militiarum exemplar nos instruit; quia dum sunt Angeli, & sunt Archangeli, liquet, quia non sunt aquales, sed in potestate, & ordine (sicut nostis) differt alter ab altero.*

351 In hac ergo Orbis Universitate primum locum Ecclesiasticorum ordo obtinet, præferturque abs dubio Ordini Sæcularium, & Laicorum. Sic *Innoc. III. in c. 6. h. t. ibi: Ad firmamentum igitur Cæli, hoc est, Universalis Ecclesie, fecit Deus duo magna luminaria, id est, duas instituit Dignitates, quæ sunt Pontificalis Authoritas, & Regalis potestas: sed illa, quæ præest diebus, id est spiritualibus major est: quæ verò carnalibus minor, ut quanta est inter Solem, & Lunam, tanta inter Pontifices, & Reges differentia cognoscatur.* Hæc majoritas est quadam præminentia in majori respectu minoris: Et quidem in Statu Ecclesiastico sic quasi per gradus proceditur. In primo gradu Pontifex est, post ipsum Cardinales, etiam si tantum Diaconi sint, Patriarchæ, Primates, Archiepiscopi, Episcopi Proto-notarii Participantes, Archidiaconi, Archiepiscopi, Scolastici, Custodes, Canonici Cathedralis Ecclesie, & Colle-

giatæ Protonotarii non participantes, seti honorarii, Parochi, Presbyteri, Diaconi, Subdiaconi, Exorcistæ, Acolythy, Lectores, Ostiarii, & prima tonsura initiati, qui Cantores, & Psalmistæ dicuntur. Vicarius, sede plena, primum locum obtinet post Episcopum, si sede verò vacante, post Decanum, si est Canonicus sedet in loco proprio ipsi qua tali Canonico. *Barbos. de Offic. Episc. alleg. 54. n. 167.* sicut Episcopus, qui est Doctor; ut talis præceditur à Rectore Universitatis. *Heo. in Cur. Philip. p. 1. n. 9.* in Hispania prima Dignitas post Episcopum est Decanus, postea suo ordine sequuntur Archidiaconus, Præmicerius, Hispanè: *Chantre*, Scolasticus, Thesaurarius, & alii. *Machad. in Sum. lib. 4. p. 4. tr. 6. Villaruel de regim. Eccles. p. 2. q. 18. art. 4.*

352 Inter regulares præminentiam habent Canonici, postea Clerici Regulares, monachi, & Mendicantes. Si cum Clericis concurrant Regulares, post Episcopum sequuntur Abbates, & Prælati, præceduntque Canonicos Cathedralis, quod hi non Collegialitèr incedunt cum suo Capitulo: si cum illo incedant, præcedunt ipsi quoscumque Regulares. Si inter Regulares, etiam exemptos, vel confraternitates Laicorum aliqua oriatur controversia in publicis processionibus, vel deducionibus fnerum, Episcopus cognoscit de plano. *Trid. sess. 25. de Regul. cap. 13.* Inter eos, qui Dignitate sunt pares attenditur ordinis prerogativa. *C. 15. h. t.* sic inter Cardinales præferuntur Episcopi, sequuntur Presbyteri, & tandem Diaconi. Si Dignitate, & Ordine sunt pares, prerogativa ordinantis attenditur. *C. 7. h. t. ubi ordinatus à Papa præfertur ordinatis ab Episcopo. Et in C. 12. de Præbend. in 6. receptus autoritate Pontificis in Canonicum præfertur receptus ab alio, licet ille posterius receptus sit: Et Episcopi exempti non exemptis debet præferri. Arg. C. 6. de Privil. in 6.* Privilegium etiam majoritatem tribuit. Sic Patriarcha Constantinopolitanus præfertur aliis Patriarchis, licet antiquioribus. *C. 23. de Privileg.* Etiam inter Cardinales Episcopus, Ostiensis, saltem antiquitus, cæteris præferatur: quia ad ipsum spectabat Papam consecrare. Etiam ratione scientie, & facultatis in Academicis datur præcedentia. Et sic regularitèr sequuntur: Theologus, Canonista, Legista, Medicus, Mathematicus, Philosophus, Rhetor. *Pomei Indic. Univ. p. 3. cap. 7. f. 120.* si cætera sunt paria, antiquitas, etiam per unum

unum momentum, attenditur ad hanc præminentiam, seu præcedentiam in sedendo, in subscribendo, in suffragio ferendo, & aliis hujusmodi. *C. 1. h. t. C. fin. D. 17. l. fin. C. de Præf. Prætor. lib. 12.* Sic olim in Conciliis Episcopi, non secundum Ecclesiarum dignitatem, sed secundum consecrationis antiquitatem subscribere solebant, ut ex subscriptione Episcoporum in Concilio Illybritano clarè deducitur. Undè constat, quantum antiquitati est deferendum. *Azeved. in Rubr. tit. 2. lib. 6. R. C. ex n. 113.* videndus tamen est ille, qui in omnibus usque ad superstitionem antiquitatem attendit. *Virtutem æstimat annis, miraturque nihil, nisi quod Libitina sacravit.* In sedendo locus præstantior est primus, licet sit ad sinistram. In incedendo, manus dextera est præstantior, si plures concurrant honoratior est in medio collocandus. *Vid. Gonz. in c. 1. h. t.* Nec est improbanda questio, si cum competentiâ super majoritate, & præcedentia etiam inter personas Ecclesiasticas, si justè de ea contenditur. *Valdès de Dignit. Reg. Cathol. in Proem. Gonz. in C. 1. h. t. n. 7. Villaruel de Regim. Eccl. p. 2. q. 12. art. 2. ex n. 2. & alii. Arg. C. 10. 12. q. 1. Trid. sess. 25. de Ref. cap. 17.* ubi reprehendit Episcopos, qui suæ Dignitatis obliiti nimia submissione erga Regios Ministros sui gradus decorem dehonstant, eisque mandat, ut tam in Ecclesia, quam foris suum gradum, & ordinem præ oculis habentes ubique se Patres, & Pastores esse, meminerint, & ut tales etiam à Principibus honorari desiderat. Et profecto à Nostris Regibus sic honorantur, quippe qui nullatenus permitunt, Episcopos eorum deosculari manus. *Villar. p. 2. q. 12. art. 3. n. 16.* Deinde Clerus præcedit Regem in acceptione candelarum, palmarum, & cineris, & in Crucis adoratione. *L. 10. tit. 15. lib. 3. R. Ind.* multoque magis Præreges. Et sanè hi in Indiis, quando in sua domo audientiam præbent, sub tegmine, Hispanè: *Dosel*, sedent, & extra domum ubique, etiam in Ecclesia, *Strato erèdo*, Hispanè: *Sitiah*, utuntur, lectoque Evangelio, Missale eis osculandum deferunt, aliisque Regiis Cæremoniis honorantur. *L. 10. tit. 15. lib. 3. R. Ind.* In processionibus Episcopus præfertur Proregi. *L. 36. tit. 15. lib. 3. R. Ind.* ibi: *En Abos Ecclesiasticos, y Procesiones el Virrey, è Presidente vaya con los Oidores solamente, y el Prelado delante en mejor lugar, y su Clerecia detrás del Preste: y luego se siga inmediatamente el Presidente, de Tom. I.*

suerte que en ningun caso se incorpore el Prelado con la Audiencia: pero si fuera de estos años se juntaren para otra cosa el Virrey è Presidente solo con el Prelado, y huvieren de salir, vaya à la mano derecha el Virrey, è Presidente, porque represente nuestra Real persona. Aqua benedicta prius Clerus, deinde aspergitur Gubernator: pax itidem prius Episcopo, si sit in Capella majori, postea Gubernatori datur, si sit in Choro, à duobus Clericis simul datur utrique. *L. 23. tit. 15. lib. 3. R. Ind.* ubi additur: *En los demàs Años Ecclesiasticos se ha de llevar la falda al Obispo, aunque vaya alli el Governador, pero solo ha de llevar al Caudatario, y quando fuere à las Casas del Governador, se le podrá llevar hasta la puerta del aposento, donde estoviere, y bolberla à recoger donde se quedare el Governador.* Quod si Pontifici utatur potest sibi Magistrum Cæremoniarum, & alium Capellanum associare. *L. 40. Nullus etiam Prælati, vel Titulus sedere valet in Senatu Regio simul cum Senatoribus in actibus publicis. L. 30. Visitatores Audienciarum primum locum post Præsidentem habent. L. 71. Senatores: Hispanè: *Oidores*, extra Cathedralis Canonicos præcedunt. *L. 46.* Et extra actum Inquisitionis, etiam Inquisitores. *L. 78.* Deinde quatuor, vel sex Canonici debent occurrere ad Ecclesiam januam Præsidi quando, etiam sine Audiencia, Ecclesiam ingreditur, illumque comitari usque ad Cathedralis januam, quando egréditur. *L. 7. tit. 15. lib. 3. R. Ind.* Civitibus principalioribus conceditur ante se clavas argenteas, Hispanè: *Mazas*, deferre. *L. 86. tit. 15. lib. 3. R. Ind.* quin, & Universitates eis utuntur. *Diçion. de Trevoix. v. Masse enterme de blason. Covar. Diçion. v. Maza.* Quamvis cæremonia Regalis sit. *L. 8. tit. 1. lib. 4. R. Cast.* sicut olim ante Magistratus præbant Lictores fasces, & bacillos insignum jurisdictionis deferentes. *L. 53. C. de Decurion. lib. 10. & ibid. Glos.**

353 Potest aliquis diversis respectibus consideratis esse alio major, & minor. Sic quidem Diaconus licet respectu Ordinis sit minor Presbytero, tamen ut Episcopi delegatus ipsi præfertur. *C. pen. & fin. D. 93.* Et Archidiaconus licet Ordine sit minor Archiepiscopo, potestate verò, & jurisdictione major est ipso. *C. 1. de Offic. Archiepiscopi.* Episcopus delinquens in territorio Abbatis exempti potest in eo puniri, quia in alieno territorio habetur, ut privatus. *L. 3. ff. de Offic. Præ-*

Præsid. Sic etiam Collegæ Majores licet ceteros omnes Collegas præcedant, præceduntur tamen à Collegis minoribus in congressu Universitatis, si Collegæ minores sint Doctores ipsis antiquiores, & sic vidi prædicari. Majoritati, regularitèr obedientia debetur proinde sicut R. Pontifex est major in dignitate omnibus fidelibus, ita ex parte omnium fidelium obedientia ipsi præstanda est. Omnesque fideles ipsi obedire tenentur. C. 1. de Const. debitam scilicet reverentiam exhibendo, & ejus observando mandata. Et magis in particulari loquendo. Clerici suo Episcopo tenentur obedire; imò si Curati sint tempore investituræ juramentum obedientiæ præstant, saltem ubi ita consuetudo suadeat. Alii verò Clerici ad hoc non compelluntur. C. 3. h. t. nisi sint rebelles, vel de inobedientia suspecti. C. 10. h. t. Religiosi suis Superioribus obedire, tenentur. C. 10. h. t. similiter Moniales suis Abbatissis. C. 12. h. t. & denique quicumque subditus sit, suo Superiori debet obedire in illis rebus, in quibus subditus est, secus in aliis. C. 11. de Offic. Ordinari. si tamen certum sit, ipsum injustè præcipere, magis Deo, quam hominibus debet quis obedire. C. 93. 11. q. 3. etiamsi sub excommunicatione quid illicitum præcipiatur. C. 44. de Sentent. excom.

TIT. XXXIV.

De Tregua, & Pace.

354 **C**um in præsentis titulo de tregua, & pace agatur, & sæpè non alitèr pax, quam inito bello possit haberi, *pr. tit. 23. p. 2.* idè ali- quid de bello priùs disserere oportet: de quo audiamus *Augustinum in c. 3. 23. q. 1. Noli existimare, (ait ipse) neminem Deo placere posse, qui in armis bellicis militat. In his erat S. David, cui Dominus tam magnum perhibuit testimonium. In his etiam plurimi illius temporis just. Pacem habere debet voluntas, bellum necessitas, ut liberet Deus à necessitate, & conservet in pace: non enim pax queritur, ut bellum excitetur; sed bellum geritur, ut pax adquiratur.* Sic etiam *DD. cum D. Thom. 2. 2. q. 40. art. 1.* contra Manichæos, & Æcumlapedium, qui dixerunt, numquam bellum esse licitum. Quamvis enim non possit esse utrumque materialitèr, & re ipsa justum: quia uni tantum potest jus à parte rei competere, cum dominium apud duos esse non

possit. *L. 5. §. 15. ff. Commodat.* Formalitèr tamen potest esse justum, cum possit esse probabilis opinio pro justitia utriusque partis. Bellum ergo est discordia Principum, vel Republicarum vim, & arma sibi mutuo inferentium, ut deducitur ex *D. Thom. 2. 2. q. 40. art. 1.* Si hæc contentio inter privatos fiat, *duellum, vel rixa* dicitur: si inter Principem, & Populum sibi subiectum accidat, *rebellio* vocatur; si inter Cives, & Republicam seditio. Si Republica inter Cives divisâ sit, *bellum erit civile.* Si non solum cives, sed & cognati inter se dimicent, sicut tempore Cæsaris, & Pompeii, *plusquam civile* à Luciano dicitur *L. 1. tit. 23. p. 2.* Bellum ergo est duplex: aliud *defensivum*, aliud *offensivum*: *Defensivum* est illud, quo prope- llitur vis, vel injuria illata, vel inferenda: nam vim vi repellere omnia jura permittunt. *L. 3. ff. de Just. & Jur. Offensivum*, seu *agressivum* est illud, quo etiam injuria, vel damnum illatum vindicatur, aut reparatur. Sed cum bellum sit infelicium, & fatalium malorum radix, ut tristis docet experientia, & apprimè explicuit *Ovid. Metam. 1.*

Jamque nocens ferrum, ferroque nocentius aurum

Proderat: prodir bellum, quod pugnat utroque,

Sanguineaque manu, crepitania concutit arma.

Ut justum hoc sit, requiritur juxta *D. Thom. 2. 2. q. 40. art. 1. & com. DD. 1.* Authoritas legitima, quæ in Principe Supremo residet. 2. Causa justa, de qua indidenti bellum constat, licet non constat militibus, qui ipsam præsumere debent. *C. 4. 23. q. 1. 3.* recta intentio, qua scilicet intendatur, ut promoveatur bonum, & malum vitetur. Ut Princeps suæ bonæ intentionis det testimonium, & ut securè procedat, faciet, jus suum, & partis adversæ à viris doctis, & timorata conscientia, accuratè examinari. Et quidem probabile est quod si major probabilitas staret pro illo, qui rem non possidet, possit illam bello querere: quia major probabilitas facit excessum juris; & sicut per judicis sententiam res illi adjudicaretur, sic etiam per bellum, & arma queri valet. Sic *Mend. & Laer. lib. 3. p. 1. n. 869.* contra *Molin. de Just. & Jur. tr. 2. D. 103.* Habent verò jus minus probabile, si possideat, etiam licet bellum facere: quia possessio supplet defectum juris, datque jus possidenti ad justè retinendum: quod si ille qui minus probabile jus habet, etiam

pos-

possessione rei careat, non potest licetè bellum movere, nec facere. Si tamen quis injustè bellum gerat gravissimè peccat, teneturque tam hostibus quam subditis omnia damna, quorum causa injusta fuit, resarcire. *Molin. de Just. & Jur. tr. 2. D. 101. n. 2.*

355 Justæ causæ bellum indicendi sunt. 1. Ut recuperetur Provincia, vel res debita, & non reddita ab alio. *L. 1. tit. 23. p. 2. 2.* Ut vindicetur gravis injuria, vel contumelia Principi illata: Hinc Dux Hispanus, in cujus navi est erectum vexillum Regium: si alia navis in mari nostro occurrat, etiamsi sit Principis amici, & confederati, & non submitat vexillum, *Hispani: arriar Vandera,* & explodat tormenta bellica insignum honoris: tunc enim noster Dux ad Regium honorem, & injuriam vindicandam potest, & debet navem, etiam Principis amici persequi hostilitèr, & debellare, illamque apprehendere, & bona pro more dividere. *L. 3. t. 2. p. 2. ibi: Debe prometer, que non escusarà su muerre por amparar la Fè, è por acrescentar la honra, è derecho de su Señor, è por procomunal de la tierra. Salcedo de Contravand. post n. 77. 3.* Causa indicendi bellum est, ut ultio sumatur de Principe auxiliante hosti, qui in justum bellum gerit. 4. Ut confederatis justum feratur auxilium. 5. Ut impetrentur ea, quæ Jure Gentium permittuntur, quando per injuriam denegantur. Quod si in his casibus post bellum jam ceptum competens offeratur satisfactio ab eo cessandum est. 6. Etiam Principi Catholico licet bellum gerere, ut vera fides, & Evangelium defendatur, præcipuè si ejus promulgatio impediatur ab infidelibus. *C. 49. 23. q. 4. ibi: Ubi enim meritorum vestrorum loquax non discurrit opinio: que & bella vos frequentèr appetere, non desiderio fundendi sanguinis; sed tantum dilatarandæ causa Republicæ, in qua Deum coli conspicimus, loquitur: quatenus Christi nomen per subditas gentes fidei predicatione circumquaque discurrat. L. 2. tit. 23. p. 2. ibi: Mover guerra es cosa, en que deben mucho parar mientes los que la quieren facer, ante que la comienzen, porque la fagan con razon, è con derecho. Ca de esto vienen grandes tres bienes. El primero, que ayuda Dios mas por ende à los que assi lo facen. El segundo, porque ellos se esfuerzan más en sí mismos, por el derecho que tienen. El tercero, porque los que lo oyen, si son amigos, ayudanos de mejor voluntad; è si enemigos, recelanse más de ellos. E este derecho, segun mostraron los Sabios antiguos,*

*sobre que la guerra se debia facer, es sobre tres razones. La primera, por acrescentar el Pueblo su Fè, è para destruir los que la quisiesen contrallar. La segunda por su Señor, queriendole servir, è honrar, è guardar lealmente. La tercera, para amparar à sí mismos, è acrescentar, è honrar la tierra donde son. Et Latè ibid. Greg. Lop. Hinc licita sunt bella ab Hispanis adversus Indos facta: quia noster Rex nomine Ecclesiæ protegit, & promovet prædicationem Evangelii in his vastis Regionibus, justèque debellat ponentes impedimentum promulgationi fidei, & prædicationi Evangelii. De quo *Greg. Lop. in l. 2. V. Acrescentar. D. Joann. Solorzano, & Petyra de Jur. Indiar. tom. 1. lib. 2. ex cap. 10.* ubi latè de hoc agit, & doctè, & eruditè hunc, & alios titulos justos hujus acquisitionis asfert, pluribus testibus, & Doctoribus allegatis. Movere tamen bellum præcisè ad gloriam, commodum, & imperium illud inferentis amplificandum, tyrannicum, & injustum est: idè de Alexandro dixit quidam Poeta: *Magnus Alexander prædo clarissimus Orbis.* Eruditè *Solorz. Emblem. 88.* Nec item licet bellum indicare ex timore, ne nimium crescat vicina potentia: sed si ex illa causa licitum sit, ex hac erit prudens. *Hugo Grotius de Jur. belli, & pac. lib. 2. cap. 1. n. 17.**

356 Episcopis, & Clericis, quamvis licitum sit interesse bellis, ut exhortentur Milites ad fortitèr pugnandum, & præcipuè, ut ipsis spiritualitèr subveniant, sicut in Lege Veteri, *Josue 6.* mandabatur, quod Sacerdotes sacris buccinis in bellis clangent: & sic olim in nostra Hispania Episcopi comitabantur Regem, & Exercitum contra Mauros: non tamen est ipsis licitum propria manu pugnare: non quia hoc sit peccatum, sed quia sic facientes non perfèdè mansuetudinem Christi, quam debent repræsentare, imitarentur: & quia tale exercitium eos à contemplatione Divinorum, laude Dei, & oratione distraheret. *D. Thom. 2. 2. q. 40. art. 2.* in casu tamen urgentis necessitatis possunt propria manu pugnare pro vita, pro Ecclesia, & pro Patria. *Molin. de Just. & Jur. tr. 2. D. 268. ex n. 8.*

357 In bello justo licet omne illud, quod est medium necessarium, vel condu- cens ad finem consequendum; *arg. L. 2. ff. de Jurisdic. ac proinde licitum est, homines occidere, vel capere, vastare agros, arces diruere, urbem in prædam, vel in ferrum dare, bona, & terras occupare: imò*

Ec-

Ecclesiam, ejusque bona comburere. Et quandoque, saltem indirectè, innocentes occidere licet: obsidens enim jure impetiti moenia tormentis bellicis, quamvis pravideat eorum ictibus aliquos innocentes occidendos, quod præter intentionem sequitur: & inde non imputatur ad culpam. Et etiam licet hostes bello captos, si morte digni sint, quia scientè injustum bellum moverunt, occidere, nisi sub conditione acceptata, ne interficiantur, se dederint: Quod si omnes, vel plures nocentes sint, tunc suadet charitas christiana: ut Authores injusti belli occidantur, & erga alios rigor mitigetur. Si verò capti bello excusabiles sint ob ignorantiam, aut dubium de belli justitia, non sunt occidendi parta victoria. *Molin. de Just. & Jur. tr. 2. ex D. 117. Innocentes directè occidi non possunt, quales sunt mulieres, senes, pueri, Religiosi, Clerici, peregrini mercatores, rustici. C. 2. h. r. bonis tamen externis spoliari possunt, si hoc est necessarium ad finem belli. Et foeminae, & pueri possunt tamquam captivi abduci, si sint Christiani, inter quos exulat servitus; si verò infideles sint, servi fient. In conflictu belli licitum est omnes è contrario pugnantes, etiamsi intersint innocentes, occidere. *Molin. de Just. & Jur. tr. 2. D. 122.* Etiam sunt licite repræssalæ, seu impignorationes, quando aliqui de alia Republica damnum intulerunt, & neque ipsi, nec eorum Princeps, etiam post monitionem, volunt satisfacere. Nam tunc possunt bona illius Reipublicæ capi, quamvis illi, quorum bona occupantur, damnum non intulissent: Hoc namque modo in suis membris punitur Republica, quæ jam est in culpa ex eo, quod non cogat suos subditos satisfacere. *Molin. tr. 2. D. 121. Hugo Grot. de Jur. belli, & pacis, lib. 3. cap. 2. sed non debet plus damni per repræssalia inferri, quam justa satisfactio requirit. Similiter Princeps ædificans in fundo Cæii ad muniendam urbem, tenetur huic pro rata compensare. Militibus licita est pabulatio in terra hostili, non tamen in amica, si pretio necessaria comparere possit. Etiam licet, per accidens, Ecclesias comburere, & hostes ex eis extrahere, si ibidem defendantur. Insidiæ, & stratagemmata, quæ dolus bonus dicuntur, etiam licent in bello, ut constat ex D. Aug. in C. 2. 23. q. 2. qui hoc probat autoritate Domini, qui mandavit Josue, ut insidias poneret habitatoribus Civitatis Hai. *Josue 8. v. 2. & reddit rationem: Cum autem justum bellum susceperit, utrum***

*aperta pugna utrum insidiis vincat, nihil ad justitiam interest: justa autem bella definiuntur, quæ ulciscuntur injurias, si qua gens, vel Civitas, quæ bello petenda est, vel vindicare neglexerit, quod à suis improbi factum est, vel reddere, quod per injurias ablatum est. L. fin. tit. 23. p. 2. ibi: Celadus es oira manira de guerra, que los antiguos acataron para faer daño à sus enemigos. Hac arte Trojani contra Græcos usi sunt *Virg. Aeneid. lib. 2. Musesus Cypæos, Danaumque insignia nobis aptemus: Dolus, an virtus, quis in hoste requirat?* Ea verò, quæ intrinsecè mala sunt, & quæ nulla prudentia præcaveri possunt, illicitè fiunt, v. g. uti amuletis, & beneficiis magicis, vel venenum apponere in fontibus, vel armis: quia bella non veneno, & beneficiis, sed robore virum, armis, & consilio gerenda sunt. Et quia aliqui solent objicere, quod non licet uti insidiis: quia hoc esset fallere: quod licitum non est, audiamus Angelicum Magistrum 2. 2. q. 40. art. 3. ibi: *Dupliciter aliquis potest falli ex facto, vel dicto alterius: uno modo ex eo, quod ei dicitur falsum, vel non servatur promissum, & istud semper est illicitum, & hoc modo nullus debet hostes fallere: sunt enim quedam jura bellorum, & fœdera: etiam inter ipsos hostes servanda. Alio modo aliquis potest falli ex dicto, vel facto nostro quia ei propositum, aut intellectum non aperimus: hoc etiam semper facere non tenemur: unà inter cætera documenta rei militaris hoc præcipue ponitur de occultandis consiliis, ne ad hostes perveniant. Ac proinde dicendum est, quod utendo insidiis magis ipsi hostes fallunt se ipsos, quam nos illos fallimus. Exploratores, Hispanè: *Espias*, possunt in terris infidelium se Turcas, v. g. esse simulare, ac eorum vestibus uti, eorumque templa adire. *Diana. V. Explorator.***

358 Immobile in bello capta cedunt Principi, vel Reipublicæ, mobilia verò Jure Gentium sunt Capientium: aliquando verò variè inter Principem, Duces, & Milites dividuntur, prout bellum sit in mari vel in terra: in quo debet attendi quid conventiones, & consuetudo permittant *Molin. de Just. & Jur. tr. 2. D. 117. & 118. & latè hoc habetur in Tit. 26. p. 2. sed nunc in nostra Hispania quinta pars. Hispanè: el quinto, Regi debetur. L. 4. tit. 13. lib. 3. R. C. quæquidem pars à nostris Regibus ceditur Generalibus Clasis Indicæ, Hispanè: *Generales de Flota, y Galeones. L. 5. tit. 13. lib. 3. R. Ind. Solorz. Polit. Indian. lib. 5. cap. 18. Escalon. Ga-**

*zofl. lib. 2. p. 2. cap. 8. Salcedo de Contrav. ex cap. 11. Veytia Norte de la Contrat. lib. 2. cap. 26. in quibus invenies quomodo dividenda sunt spolia in mari capta, & varios casus, in quibus licet bellum Pyratibus, & inimicis facere, & illorum naves capere. An cum Hæreticis, & turcis liceat foedera inire, acriter pro utraque parte disputatur. Sed quamvis aliquando liceret, rarò in praxi licitum est. *Lacr. l. 3. p. 1. n. 872. quinimò deberent Principes Catholici, agmine facto, talem Gentem exterminare: ut quid enim terram occuparet? Non licet arma ad hostes deferre; præcipue, si infideles sint: nam hoc delictum punitur excommunicatione reservata in Bulla Coenæ. Quod si fideles ea defecerant animo infideles adjuvandi in bello contra Christianos, possunt Inquisitores juxta gradum suspicionis sic deferentes torquere, & tamquam fautores hæreticorum punire. Si verò hæc faciant lucranda causa, & viles sint, fustibus cæduntur, sin minus exilio, & pecunia in ea quantitate, qua equi, & arma, valebant, multantur: si verò transportata fuerint: poena pecuniaria duplicatur. *Dian. in Sum. Verb. Inquisitorum jurisdictio, quoad poenas, ex n. 159. Bobadill. Polit. tom. 1. lib. 2. cap. 17. n. 69.***

359 Ut his suppositis ad titulum proprius accedamus. *Tregua* (juxta *Glos. in cap. 1. h. r.*) est securitas personis, & rebus præstita, discordia nondum finita. Alia est *Canonica*, alia *Conventionalis*. *Canonica* est, quæ à Canone constituta est; & etiam *Legalis*, quasi à Lege constituta, dicitur. Tales *Treguæ* habentur ab Adventu Domini usque ad Octavam Epiphaniæ; à Septuagesima usque ad Octavam Paschæ; & reliquis anni hebdomadibus ab occasu Solis Feriæ 4. usque ad Solis ortum Feriæ secundæ. In his temporibus bellorum strepitus cessare debebat. *C. 1. h. r. sed hæc Lex per desuetudinem est abrogata: imò etiam diebus Dominicis, & Festis bellum licitè geritur, ut ex 1. Machad. 2. v. 41. probat D. Thom. 2. 2. q. 40. art. 4. Ingruente enim bello solum quod necessitates dicat attenditur; nam inter armorum strepitum silent Leges. *Tregua Conventionalis* est quæ fit conventionè partium, & ad tempus tantum cessatur ab armis: & in hoc differt à *pace*, quæ dat bello finem. Talis *tregua* dicitur *armistitium*, quod est *arma stare*, *Hispanè: Suspension de armas*: Quod si ad longius tempus *tregua* concedatur, nomine *induciarum* propriè significatur. Et quidem quomodocum-*

que *tregua* fiat, de Jure Gentium servanda est. *C. 3. 23. q. 1. ibi: Fides enim quando promittitur, etiam hosti servanda est. L. 2. tit. 16. p. 7. ibi: Porque la fe, o verdad, que ome promete, debela guardar enteramente à todo home, de qualquier ley que sea, maguer sea su enemigo: nisi cesset conditio, sub qua fuit concessa, vel si illius tempus elapsum; *arg. C. 85. de Reg. Jur. in 6. vel si fortè inimicus *treguam* violet: quippè tunc *tregua* non obligat: siquidem fragranti fidem, fides, etiam jurata, potest frangi. *Molin. de Just. & Jur. tr. 2. D. 111. Gonzal. in C. 1. h. r. n. 15. & 16. Nam frustra sibi fidem quis postulat ab eo servari, cum fidem à se præstitam servare recusat. C. 75. de Reg. Jur. in 6. De quibus omnibus latè agitur in *caus. 23. q. 1. & seqq. in tit. 23. & seqq. p. 2. Molin. de Just. tr. 2. ex D. 99. Lacr. l. 3. p. 1. ex n. 867.****

TIT. XXXV.

De Pactis.

360 *Pactum*, teste *Ulpiano*, à *pacione* dicitur, inde etiam *pacis* nomen appellatum est: & est *pactio* duorum, plurimùm in idem placitum consensus. *L. 1. ff. h. r. Et Glos. ibid. V. Idem: addit: Dandum, vel faciendum uni nostrum ab altero vestrum. Sicque differt. 1. à Testamento, & Codicillis, & aliis ultimis voluntatibus: quia hæc unius tantum voluntate constat, cum *pactum* plurium voluntatum requirit consensum. 2. à pollicitatione, seu simpliciter promissione nondum acceptata, quia hæc solum promittentis includit consensum. 3. à transactione: quia hæc solum illas conventiones comprehendit, in quibus res dubiæ terminantur aliquo dato, vel retento, promisso, vel remisso: cum *pactum* generalitèr ad quæcumque se extendat negotia. 4. à contractibus: quia contractus est una ex speciebus *pacti*: *pactum* enim omnes conventiones continet, etiam contractus; è contra: contractus solum includit conventiones producentes obligationem, & actionem civilem. *Pactum* ergo multiplex est: aliud enim est *expressum*, aliud *tacitum*. *Expressum* est, quod ex voluntate paciscentis expressa procedit. *Tacitum*, quod ex aliquo facto presumitur, seu deducitur, v. gr. si quis debitori Chirografum reddat, videtur cum eo convenisse, ne petat. *L. 2. §. 1. ff. h. r. Aliud est nudum, seu simplex, aliud legitimum, seu vestitum.**